

שמעתא למיקתא

גליון נט' - פ' במדבר ה'תשע"א / קהילת "חניכי הישיבות" - רמות ב'
המסתפק אם בירך ברכת המזון

האם יכול לסמוך על עדות קטן האומר שכבר בירך

כידוע קטן פסול לעדות, וכן פסק השו"ע (ח"מ סי' לה סעי' א), ועיי' בסמ"ע (שם) הטעם לזה. אולם שנינו בפסחים (ד:) הכל נאמנים על בדיקת חמץ אפילו קטנים, כיון דבדיקת חמץ מדרבנן הוא (דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ליה), הימנוהו רבנן בדרבנן. ועיי' בתוס' (שם ד"ה הימנוהו רבנן) שלא דוקא בדיקת חמץ אלא ה"ה דנאמנים בכל דבר שבידם לעשות (וכ"כ בביאור דבריהם **בביאור הגר"א** (יו"ד סי' קכז ס"ק לב). וכן מבואר בריב"ש (סי' רמה) דהיכא שהוא בידו של הקטן נאמן אפילו להוציא דבר מחזקתו להתיר או לאסור. וכ"כ הש"ך (יו"ד סי' קכז ס"ק לא), וכן נקט **המ"א** (סי' תלו ס"ק ח) (וכן דעת **החכ"א** (כלל עב אות טו) ועיי' **בגרי"א** (יו"ד סי' קכז ס"ק ללו וסי' קכ). שו"מ **בביאור הגר"א** (סי' קצח על סעי' מ) דנקט להדיא דקטן אינו נאמן אף בדרבנן נגד אתחזק, ומוכח (עיי' **סד"ס** (שם) דאף שהוא בידו אינו נאמן בכה"ג. וכדבריו פסק **האג"מ** (יו"ד סי' קה), ועיי' לקמן. ועיי' עוד **במ"א** (שם) שנקט שלפי **תוס'** (שם) אף בדאורייתא נאמנים אפי"כ איכא טירחא. וכ"כ הש"ך בדעת הריב"ש. ועיי' **בחכמת אדם** (כלל עב אות טו) שהביא שיטה זו בשם י"א].

וכן מוכח **בתרומת הדין** (סי' רנז) שבדין דרבנן קטן נאמן אפילו היכא שאתחזק איסורא, שהרי כתב שאין לשלוח קטן להטביל כלים כי טבילת כלים דאורייתא לא מהימנינן לקטנים עליה. משמע דאילו היתה טבילת כלים מדרבנן היו קטנים נאמנים אע"פ שהכלי (לפני טבילתו) בחזקת איסור קאי (וכן פסק השו"ע (יו"ד סי' קכ סעי' ז), וכתב **הט"ז** (סי' טו) שהקטן אינו נאמן כי טבילת כלים מן התורה].

וזה דלא כדברי **הרמ"א** (יו"ד סי' קכז סעי' ג) שכתב דקטן אין לו דין עד אחד והיכן דאתחזק איסורא אינו נאמן כלל, ומה שנאמן על בדיקת חמץ היינו כי לא אתחזק איסורא. [ולמד כן נמי מדברי הריב"ש (שם) ודלא כהבנת הש"ך הני"ל].

וכבר תמחה על הרמ"א **הש"ך** (שם) ו**המ"א** (שם) דהא חמץ אתחזק אסורא ומי"מ נאמן [ושכן מבואר להדיא בריב"ש שאפילו נגד אתחזק נאמן, ועיי' **ביד יהודה** (סי' סט ארוך ס"ק מב ד"ה כתב הרמ"א) שביאר המקור מדברי הריב"ש]. וכן מסיק **היד יהודה** (שם בסיכום אות א) שכל שבידו נאמן הקטן להתיר באיסור דרבנן אף דאיתחזק איסורא ויש בו טורח גדול [מיהו דוקא באמר שעשה בעצמו אבל אינו נאמן להעיד שעשו אחרים אף אם בידו לעשות (ועיי' ד"ה עוד יש לבאר דהא דנאמן הקטן), וכן מבואר בפמ"ג (ססי' תלו) שנאמן כשאומר שהוא עצמו תיקן]. ולפ"ז יוצא שקטן נאמן על מידי דרבנן כשבידו לעשותו, אפילו היכא דאתחזק איסורא.

ואע"פ **שהפמ"ג** (או"ח סי' תנא מ"ז ס"ק ו) 'מסתפק' האם קטן נאמן בטבילת כלים שחיובם מדרבנן (כמו כלי זכוכית) [והביא **הפת"ש** (סי' קכ אות יג) וכן פסק **הבן איש חי** (שנה שניה מסות אות ט) דקטן לא נאמן על טבילת כלים אף על כלים שחיובן מדרבנן]. אולם שוב הכריע שם (עיי' סי' סט ש"ד ס"ק מג) כדברי הרמ"א ה"ל דקטן היכא דאתחזק איסורא אף במה שבידו ובדרבנן אינו נאמן. [ועיי' (סי' תלו א"א ס"ק ח ד"ה דט) שכתב ליישב קושית המ"א הני"ל, דאפשר דהרמ"א איירי במקום שאין תשמישו בחמץ תדיר וע"כ לא מקרי אתחזק, ע"כ]. מי"מ מדברי הפוסקים הני"ל מבואר דלא כוותיה [ועיי' עוד **בגרי"א** (יו"ד סי' א אות מב) דמה שאנו נוהגים לשלוח קטן שיש בהם דעת לקנות בשר אע"פ שרוב הטבחים נכרים ואין חוששין שמא יקחו מן הנכרי, כי אין אנו סומכים על דבורו של הקטן אלא חזקה היא שאינו עשוי לעשות מעשה לקלקל ולהכשיל, ולא מחמת אמירת הקטן, ע"כ].

וכן **הרע"א** (יו"ד שם) כתב שעל טבילת כלי זכוכית נאמנים כי הוא מדרבנן. [ועיי' **ביד יהודה** (סי' סט פ' ארוך ס"ק מב), ועיי' **בערוה"ש** (יו"ד סי' קכ אות יג) שיצא לחדש שאף אם נאמר דאינם נאמנים נגד אתחזק הכא לא מקרי איסור אלא מצוה]. וכן הכריע **המ"ב** (סי' תלו ס"ק טז - יח) דקטן נאמן אפילו נגד אתחזק [ועיי' דאפילו כשעושה עבור אחרים הקטן נאמן דלא **כתוס'** (עירובין לא: ד"ה כא)].

מעתה יש לומר שמי שאכל לחם כדי שביעה ומספקא ליה אם בירך ברכת המזון וקטן [שהגיע לגיל חינוך, עיי' **מ"ב** (שם) מעיד שכבר בירך [ועיי' **במהרש"ם** (ח"ד סי' כט) שבכה"ג ליכא חזקת חיוב], דיש לומר שאינו נאמן שהרי מספק חייב לברך. ואפילו לדעת הרמב"ם דספק דאורייתא מדרבנן לחומרא, מי"מ אינו נאמן דאין זה בידו של הקטן [בפרט לסוברים שאף הרמב"ם מודה דספק דאורייתא מדאורייתא לחומרא בספק קיום מצות עשה, עיי' **ח"ו"ד** (סי' קי בתחילת בית הספק) ו**באמרי בינה** (יו"ד סי' כד ד"ה ויש ראייה)].

אלא דשו"מ **בשמירת שבת כהלכתה** (פני"ז הגה יז) שדעת **הגרשז"א זצ"ל** דאם מסופק אם הזכיר מעין המאורע וקטן אומר לו שאמנם הזכיר י"ל דאע"פ דאין קטן נאמן להעיד בקטנותו מי"מ אין זה בכלל עדות, אלא רק גילוי מילתא בעלמא, והחזקה דסירכא דלישניה אזיל ונקיט אינה חזקה גמורה, ולכן נאמן, ע"כ.

ולכאורה לפי דבריו ה"ה בנד"ד יש לסמוך על דברי הקטן, דאין זה אלא גלוי מילתא. אולם הדבר צ"ע שהרי למעשה בכה"ג אנו סומכים על דברי הקטן לפטור מחיוב תורה ולא שייך לומר בזה "גלוי מילתא". ואפשר לומר שגם הגרשז"א לא כתב כן אלא כשקיים עיקר החיוב אלא דאיכא ספק באחד מפרטי החיוב דיש לומר דזה בכלל גלוי מילתא, אבל בנד"ד י"ל דמודה דלא מהני שהרי הספק הוא על עיקר החיוב, ודו"ק. ועיי' עוד בזה בגליון ר"ט.

מחלל שבת בפרהסיא באיסור דרבנן האם מצטרף למנין

כתב השו"ע [אר"ח סי' נ"ה ס"א] עברין שעבר על גזירת הצבור או שעבר עבירה, אם לא נידוהו נמנה למנין עשרה.

וכתב **הפמ"ג** [א"א שם ס"ק ד'] דמומר לע"ז וחילול שבת או להכעיס דבדבר אחד הרי הוא כעכו"ם ואין מצטרף, ומ"ש השו"ע דעברין מצטרף מיירי לתאבון. והובאו דבריו להלכה **במשנ"ב** [שם ס"ק מ"ו] בזה"ל - כתב הפמ"ג דוקא עבירה שעבר לתאבון אבל להכעיס אפי' דבר אחד או שהוא מומר לע"ז או לחלל שבת בפרהסיא דינו כעכו"ם ואין מצטרף.

וכן מפ' להדיא **בשו"ע** גבי הל' שחיטה [י"ד סי' ב' ס"ה] וז"ל: מומר להכעיס אפי' לדבר אחד, או שהוא מומר אלילים או לחלל שבת בפרהסיא, או שהוא מומר לכל התורה אפי' חוץ משתים אלה, דינו ככותי.

והנה **בשו"ע** גבי הל' עירובין [אר"ח סי' שפ"ה ס"ג] כתב וז"ל: ישראל מומר לעבודת אלילים או לחלל שבתות בפרהסיא אפי' אינו מחללו אלא באיסור דרבנן הרי הוא כעכו"ם, ואם אינו מחללו אלא בצנעה אפי' מחללו באיסור דאורייתא הרי הוא כישראל ומבטל רשות. ולכאן' מבואר בדברי השו"ע דאף מומר לחלל שבת בפרהסיא באיסור דרבנן הרי הוא כעכו"ם לכל דבריו.

ול"כ להדיא **בבית הלל** [י"ד סי' ב' ס"ק ג'] וז"ל: והנה נראה לכאורה דאינו פסול לשחיטה אלא דווקא אם עובר איסור דאורייתא לענין חילול שבת, זה מקרי מומר לחלל שבת בפרהסיא. אבל מצאתי בתוספות בפרק הדר במסכת עירובין דף ס"ט ע"א דאפילו באיסור דרבנן מקרי מחלל שבת בפרהסיא אם הוא עובר בפני עשרה ישראלים ועושה כן כמה פעמים, והכי איתא בתוספות דף ס"ט ע"א בד"ה כאן במומר לחלל שבת בפרהסיא וכו'.

וכן כתב הטור והשו"ע באר"ח סימן שפ"ה סעיף ג' וז"ל ישראל מומר לעבודת אלילים או לחילול שבתות, אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן הרי הוא ככותי וכו' ע"ש. נמצא שלענין שבת כשהוא מחלל שבת באיסור אחד מן המלאכות שאסורים, אפילו באיסור דרבנן, הרי דינו ככותי ואין לבטל רשות אלא עד שישכיר וכו'. ולפ"ז נראה פשוט דגם כאן גבי השחיטה הדין כן, מי שהוא מחלל שבת בפרהסיא כמה פעמים אפילו באחד מן האיסורים מדרבנן הוא פסול לשחיטה כעכו"ם ושחיטתו נבילה וכו'. ולכן אותם השוחטים ובודקים שעוברים על דברי חז"ל באיסור שבת בפרהסיא כמה פעמים, אפילו בטלטול דרבנן שנושאים אצלם בשבת מפתח או סכינו, ואפילו בכרמלית דיינו במבואות שלנו, אפילו במקומות שהוא מוקף חומה אך שלא קנו מן העכו"ם, אזי יש לאסור שחיטתו אף בדיעבד.

איברא **דברפ"ח** שם [בקו"א] כתב לחלוק על דברי הבית הלל וכתב דהא דחמיר לן חילול שבת כעכו"ם, היינו דוקא כשמחללו באיסור דאורייתא, אבל באיסור דרבנן אף ששבת חמורה פשיטא שאין לדונו כעכו"ם, ודוקא לענין ביטול רשות עשאוהו כגוי, אבל לא לענין שחיטה ושאר איסורין. ע"ש.

ול"כ **הפמ"ג** [שפתי דעת שם ס"ק י"ז] בשם **השמלה חדשה** [סעיף ט"ז] דבעינן שיחלל שבת דוקא באיסור דאורייתא ולא באיסור דרבנן, ודלא כבית הלל.

ול"כ **החכ"א** [כלל א' סעיף ח'] דדוקא מחלל שבת באיסור במלאכה דאורייתא, אבל אם מחלל שבת במקח וממכר וכיוצ"ב בדבר שאין איסורו אלא מדרבנן כשר לשחיטה.

ובעיקר דינא דצירוף מחלל שבת בפרהסיא

המחמיר לא להסתפר בכל ימי ספירת העומר האם הוא בכלל "כסיל בחושך הולך"

מנהג ישראל שלא להסתפר, ולנהוג כמה ממנהגי אבילות בימי ספירת העומר כי בימים אלו נפטרו תלמידי רבי עקיבא. ונחלקו הראשונים בין איזה ימים מתו אותם תלמידים. י"א מר"ח אייר עד ל"ג (או ל"ד) בעומר וי"א מר"ח אייר עד שבועות [עיי' בביאור השיטות בביאור הלכה (סי' תצג על סעי' א)]. ולמר כדאית ולמר כדאית ליה יש לנהוג באותם ימים שלא להסתפר [ועיי' בשער הציון (סי' תצג אות ד) שכתב שיש להסתפק לאותן הנוהגים להסתפר מר"ח סיון עד עצרת, האם יש להקל אף בריקודין ומחולות של רשות. ויש לציין שיש מחמירים לא להסתפר בכל ימי הספירה ע"פ האר"י ז"ל, עיי' בכה"ח (סי' תצג אות יג)].

ויש לדון האם ניתן להחמיר כב' השיטות כדי לצאת ידי כולם דדלמא י"ל דאין לנהוג כן דאם עבדי הכי נמצא נוהג כב' שיטות סותרות. והרי כבר אמרו בש"ס עירובין (ו.) שלא עושים כחומרות של שני דעות חלוקות במקום שהדבר גורם לתרתי דסתרי כמו בנידון דידן דאית בה לכל חד קולא וחומרא, ואם עבדי הכי הוא בכלל "כסיל בחושך הולך".

והנה מצינו ברשב"א (חולין מד. ד"ה אלא) שכתב בביאור דברי הגמ' הנ"ל, דדוקא במילתא דאית בה לכל חד קולא וחומרא כעין מחלוקת ב"ש וב"ה בשדרה וגולגולת אמרינן שהוי בכלל 'כסיל', אבל במלתא דלמר לחומרא ולמר לקולא הא ילפינן במס' ע"ז (ו.) היה אחד מטמא ואחד מטהר בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המקל, ע"כ.

מבואר מדבריו דהיכן דליכא קולא וחומרא אמרינן בדאורייתא לך אחר המחמיר, אבל אם לכל אחד איכא קולא וחומרא ניתן לעשות כאחד מהם, ואם מחמיר על עצמו "אף על פי שאינו יודע כמי הלכה", איכא משום כסיל בחושך ילך.

וכן מוכח מרש"י (ר"ה יד: ד"ה מקולי ב"ש) שהרי כתב שהטעם שאין לנהוג כשתי החומרות הוא משום שאינו יודע להבחין על מי לסמוך. הרי דאפילו שעושה כן מספק כסיל בחושך הוא ועליו לעשות רק כאחד מהם. [ועיי' בטורי אבן (ר"ה יד: ד"ה ומי עבדינן) דמוכח דנקט כדברי רש"י. אבל הערוך לנר (שם) חולק עליו]. ולפי"ז י"ל שה"ה בנד"ד אין לנהוג כשתי המנהגים אלא עליו לנהוג כאחד מהם.

אולם עיי' בפמ"ג (סי' תצג א"א ס"ק ו) שכתב שנראה שכוונת הרשב"א הנ"ל דהיכן דשניהם שווין אז אם מסופק לך הלכתא כמאן ואין לך הכרעה כלל בין בשל תורה ובשל סופרים צריך אתה להחמיר בשתייהן דליכא למימר ספק דרבנן לקולא דא"כ אתה מיקל בשתייהן והרי אתה עושה איסור באחד מהן בוודאי, אבל כשיועד דהלכה כחד מיניה והוא מחמיר הוה כסיל בחושך הולך דהוה תרי חומרי דסתרי אהדדי [וכן דעתו בפמ"ג (וי"ד סי' פט מ"ז ס"ק א וסי' קה ש"ד ס"ק טו), ועיי' ביד יהודה (סי' פט ארוך ס"ק א)]. וכן מבואר דהיכן דעושה משום ספק אינו בכלל כסיל בחיזושי הר"ן (עירובין ז. ד"ה כי לא עבדינן) שהרי כתב דבמקום שהדבר ספק ודאי עבדינן כחומרי דמר וכחומרי דמר דבשל

תורה הלך אחר המחמיר, ע"כ. [וכן המנחת יעקב (כלל לו אות א) הוכיח מדברי הגמ' ר"ה (יד:) והתוס' (שם ד"ה הכסיל) דהיכן דמחמירים משום ספק לא הוי בכלל כסיל].

אבל כבר כתב החזו"א (שביעית סי' כג ס"ק א) דאם הדבר ספק היה ראוי להחמיר בשניהם בין לענין טריפות ובין לענין טומאה אבל כיון שיש כאן מחלוקת חכמים ראוי להלך אחר אחד מהן בין לקולא בין לחומרא, כן משמע בסוגיא דעירובין שם ואפשר דדוקא כשהן רבותיו, ע"כ. מבואר דס"ל כמ"ש לעיל בדעת הרשב"א שיש לנהוג כאחד מהם, אלא שבסוף דבריו הסתפק דאפשר דשם איירי בתלמיד דמותר לו ללכת אחרי אחד מהם אבל בלא"ה צריך להחמיר וכמבואר בפמ"ג הנ"ל. [ועיי' עוד בחזו"א (יבמות סי' קל, יב: ד"ה כתב הריטב"א)].

ולפי"ז יוצא דאיכא פלוגתא, האם היכן דאיכא מחלוקת ולכל אחד איכא חומרא וקולא האם ניתן להחמיר כשניהם. [ועיי' בנוב"י (תי' וי"ד ססי' ק"ח ד"ה וכוין שעלה בידינו) שיצא לחלק דבמקום שא"א להחמיר כ"א בהצטרף שתי הסברות יחד זה ודאי כסיל בחושך הולך, אבל היכא שבסברא של כל אחד בפניו יש מקום להחמיר, כיון שאין בידינו להכריע יכול לנהוג כשני השיטות. ויש לדון האם ספ"ה הוי כנידון אחד. או דילמא דנים כל יום של הספירה בפ"ע ולא על כל הספירה עצמה, וצ"ע].

ועיי' בחק יעקב (סי' תצג ס"ק יא) שכתב שהנוהג איסור בשתי המנהגים בספ"ה"ע לא הוי ככסיל בחושך הולך כיון דאסתפק ליה הדין [וזה לשיטתו בספרו מנחת יעקב (סו)]. וכן פסק המ"ב (ססי' תצג ס"ק ז), אולם לפי החזו"א עדיין הדבר ספק. ויש להאריך עוד בזה ואכמ"ל.

למנין עשרה, יעוי' באג"מ [אר"ח ח"א סי' כ"ג] דיצא לדון בדבר חדש - דלמנהגנו דבשביל יחיד פורסין על שמע כמבואר בשו"ע אר"ח סי' ס"ט, יש לצרפם, דהא כיון שמקרא אחד ילפינן הדין דקידוש השם ליהרג בשאר עבירות שהוא בעשרה והדין שאין אומרוין דבר שבקדושה בפחות מעשרה, כשם שקדוש השם ליהרג הוא מחוייב אף לפני עשרה כופרים ומומרים אם אך הם מישראל, כדמוכח כן מהא דסנהדרין דף ע"ד דפשיט בעית ר' ירמיה בתשעה ישראל ונכרי אחד שאינו מחוייב אלא בכלהו ישראל דאיתא תוך תוך ממרגלים שהיו כולהו ישראל כדפרש"י, והתם הא היו כופרין בפרהסיא שגרעי ממחללי שבתות עיין בערכין דף ט"ו, אלמא שלזה עדיפי מומרים מנכרים, א"כ בהכרח שגם לענין לומר דברים שבקדושה מצטרפי. אבל להסוברין דבעי לכה"פ רוב מנין אפשר שכיון דלא מקיימי יש להחשיבם כלא מתחייבי כדסברי התוס' כן לענין שחיטה שלא מיחשבי בר זביחה ולכן אפשר שלא יצטרפו כדסובר הפמ"ג. וגם לדידהו יש לפפק דאולי רק התם משום שמפרשינן דממה שמצריכה התורה שהשוטח יהיה בר זביחה שהוא מקרא דמוזבחת שילפינן מה שאתה זובח אתה אוכל, יש בלשון הזה גם שיהיה זובח למעשה, כמו שיש בלשון הזה שיהיה מחוייב בזביחה, וכן בגיטין דף מ"ה שממעט מוקשרתם כל שאינו בקשירה שפסול לכתובת סת"מ, אף מומר נמי, משום שבלשון זה יש גם שיהיה קושר למעשה כמו שיש בלשון שיהיה מחוייב בקשירה, אבל לא משום שסברי דלא מקיימי הוא כלא מתחייבי במקום שלא נאמר לשון ששייך ע"ז גופא, ולכן אם אך עתה מתפללים יש מקום להתיר לצרפם אף לדידהו. אבל לדין לברכו ולקדיש ולקדושה יש לצרפם. ואם ישמעו להש"ץ יכול לומר כל התפלה להוציאם דכיון שמחוייבין בתפלה יכול להוציאן, אבל מעלת תפלה בצבור מסתבר שלא יחשב. אבל יש לעשות כן בשעה"ד לצאת ידי קדיש וקדושה וברכו. ולענין קריאת התורה שצריך דוקא שיהיו כולם או רובן מחוייבין, הוא ג"כ בספק זה שבארתי להסוברים דבעי רוב מנין הפריסת שמע, כי גם קה"ת שבעינן עשרה משמע במגילה שם שהוא מדין דבר שבקדושה לא יהיה בפחות מעשרה.

[נכתב ע"י הרב ש.פ. שליט"א]

פניני מוסר

ענין הספירה הוא להגיע להתחדשות וחביבות בתורה -

"וצריך שיהיה תמימות שיוכל להגיע אח"כ ליום השבועות דתקריבו מנחה חדשה שבו היא ההתחדשות, דאין כל חדש תחת השמש וכל דבר כשמתיישן אין חשוב עוד שכבר הורגל בו, אבל דברי תורה צריכים להיות כל יום כחדשים וחביבים כל שעה כשעה ראשונה, דרק תחת השמש אין חדש אבל למעלה מהשמש שהוא התורה יש, דבכל רגע יוכל להשיג התחדשות מה שלא נודע ונתגלה עדיין בעולם כלל, וזהו ע"י ספירה הקודמת כאשר שמתחדשת לבעלה דג"כ אז"ל (נדה לא' ע"ב) כדי שתהיה חביבה עליו... וזהו ההתגלות מתן תורה דשבועות שנקרא חג שבועות בקרא על שם ספירת השבועות הקודמות שע"י ההעלם הקודם..."

וע"כ סופר הימים כדרך אדם המתגעגע על איזה דבר שנקבע לו זמן דסופר הימים שיש עד אותו זמן מרוב תשוקתו וגעגועיו להגיע לאותו דבר, ועל ידי אותו ההשתוקקות אחר כך כשנתמלא תשוקתו הוא מוצא בו טעם חדש הבא מרוב החביבות". (ר' צדוק הכהן ממשנות חרוץ

י' עמ' מא).

נערך ע"י מחבר קונטרס "עבודת ספירת העומר וחג השבועות" מסדרת עבודת המועדים

לע"נ
ר' מנחם מנדל בן צבי יהודה ז"ל

העלון נתרם לע"נ
ר' אלקון בן ליב ז"ל
ר' אנטולי בן אלקון ז"ל